

Tretlergnots, schluppergnots u petardas chastradas

Co dian ins «frauafürz»?

■ (anr/vi) I na dat nagin pled rumantsch per «frauafürz». Ils uffants rumantschs schluppergnentan pervi da quai tuttina ina massa da quests pitschen cotschens «kleppers» en l'aria. Perquai ha l'anr fatg ina retschertga e dumandà intgins linguists, sch'els n'avessan betg ina buna proposta per il pled «frauafürz». Il pli interessant vi da questa retschertga èn stadas las ponderaziuns dals linguists. Pe x.: «Il pled 'put' na pon ins betg duvrar. In 'put' è numnadain ina pitschna toffa che tuna be ina giada ed ils «frauafürz» stgadainan pliras giadas in suenter l'auter.»

Betg perina èn ils linguists stads pertugant il diever da «toffa». La «toffa» na tunia numnadain betg, ha in linguist ditg. Ina «toffa» saja be vent che mitschia a la mita davosora. Persuenter spizzia ina toffa bravamain, è stada sia definiziun. In

Uss duvrainsa anc fiu.

Attenziun! Uss stgadaini!

La varianta cun la glimaglia.

Nus vain anc adina ina massada trettels.

FOTOS C. CADRUVI

frauafürz contra tuffergnichels

Malgrà la fermezza acustica ed il tuffien da las versiuns rumantschas, vegn probabel tuttina il «frauafürz» a restar il favorit tar la mattatschaglia da tschaiver.

Qua ina resumaziun da las propostas dals linguists e da l'anr: bumbardins granatettas petardas chastradas rachetins rumplanaders scadanauners (stgadanauner) schluppergnots.

toffarolas
toffets
toffets da mastgels
tretlergnots
tretlergnofels
tuffergnichels
tufferlets
trettels da tschaiver

auter linguist è stà da l'opiniun che la «mittadad d'ina toffa» saja be ina particularitad regiunala. En general tunian «toffas». Ergo audian ins quai, ed uschia posian ins duvrar quest pled per crear in term per «frauafürz».

Anc meglier adattà para il pled «trettel». In linguist ha fatg attent ch'il «trettel» tunia pliras giadas en il stil da «rrrrrrrrrr». La «toffa» perencunter fa be in giada «put».

Ma uss pia las propostas dals singuls linguists:

Petardas chastradas

Clau Solèr ha chattà duas propostas: «pe-

tardas chastradas» u «trettels da tschaiver». Las petardas chastradas plaschan ad el meglier ch'ils trettels da tschaiver. Lezs sajan plitost ina varianta descriptiva.

Sin l'idea da duvrar «petardas» è Solèr vegnì, perquai ch'el enonuscha da pli baud las «petardas» (Knallfrösche) ch'eran pli lungas ch'ils «frauafürz» dad oz. Ma els erian era fitg bunmartgads. Sch'ins aschuntia ad in pled il term «chastrà» muntia quai adina ch'i sa tractia d'insatge da pauca valita u d'insatge pitschen. Cun questa ponderaziun haja el cumponì las «petardas chastradas», di Solèr.

Per crear in pled per «frauafürz» stoppian in avair ina noziun acustica ch'expri-

mia era il tuffien. I dettia p. ex. era ils «pups». Lezs tunian e toffian era. Ma lezs sajan plitost da quels bunatschs che na gijajan betg a pra cun la canera da las vairas «petardas chastradas».

Toffets da mastgels

Anna-Alice Dazzi e Manfred Gross han era fatg ponderaziuns. Els proponan «toffarolas» u «toffets». Als dus linguists avess era il pled «toffaröl» plaschì fitg bain. Lez saja dentant gia reservà sco term per il sbuffad autos en ils idioms ladins.

Sco dunna ha Anna-Alice Dazzi anc purtà ina varianta che ironisescha il sexism en «frauafürz». Ella ha viciut il moni e

creà ils «toffets da mastgels» – ina versiun rumantscha che regorda ch'era trettels dad umens spizzan.

Rachetas e bumbas

Tut autras propostas han ils linguists dal Dicziunari Rumantsch Grischun fatg. A moda spontana èsi vegnì endament a Felix Giger il pled «rachetins». Il nov manader Carli Tomaschett ha prendì sco basa la terminologia militar. El è sa regurdà al stgadanim e ramplunim durant il servetsch ed è vegnì cun suandantas propostas: «bumbardins», «granatettas», «scadanauners» u «rumplanaders» en la versiun sursilvana.